

Дем'ян наголошує на “омиванні гріхів” слізьми-плачем, і сам Іван Золотоустий постає серед тих, які плачуть над людськими гріхами, – Самуїла-пророка, Ісаї, Єремії, а висока оцінка пов'язана насамперед із тим, що його “всѣ писма нариканья и плачу наполнены” [6, III с. зв.]. Отож плач трактується як ліки на розум і серце.

Словом, почесний ескорт віршів в українських книгах кінця XVI – початку XVII ст. незмінно пов'язаний із функцією скерованості, з маркуванням дороги до досягнення духовних вершин. Вірш стає ключем, що відмикає зміст книги, стає початком Премудрості, яку зберігає доти, доки його читатимуть, як це бачимо в Острозькій Біблії. І тоді, коли вірші безпосередньо не пов'язані зі змістом книги, наприклад, у “Лѣкарстві на оспалий умисел чоловічий”, їх скерованість щодо духовного поступу стає ще виразнішою – вони поєднують традицію з потребами часу, який прислухається до цієї традиції.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Борисенко К.* Явище синкретизму поезії та прози в українській літературі барокової доби: Автореферат дис. ... канд. філол. наук. – Харків, 2003.
2. *Возняк М.* Історія української літератури. – Львів, 1921. – Т. II.
3. *Гайдеггер М.* Дорогою до мови / Пер. з нім. В. Кам'янець. – Львів, 2007.
4. *Куриціус Е.Р.* Європейська література і латинське середньовіччя / Пер. з нім. А. Онишко. – Львів, 2007.
5. *Острозька Біблія.* Вступи, гравюри, дослідження. – Т. 77. – Львів, 2005.
6. *Передмова до чителника // Лѣкарство на оспалий умисел чоловічий...* – З друкарнѣ Острозкоє. – 1607.
7. *Українська поезія.* Кінець XVI – початок XVII ст. – К., 1978.
8. *Цалай-Якименко О.* Функціональна ритміка // Київська школа музики XVII ст. – К. – Львів – Полтава, 2002.

Руслан Ткачук

ІПАТІЙ ПОТІЙ ТА УНІОНІСТИКА НА МЕЖІ XVI – XVII СТ.

У статті розглянуто суспільно-культурну діяльність та літературний доробок полеміста-уніата кінця XVI – початку XVII ст. На основі текстуального аналізу прозових творів, гомілетичної спадщини, епістолярію Іпатія Потія охарактеризовано особливості його індивідуального стилю полемізування, приналежність до художньої культури раннього бароко.

Ключові слова: полемічний трактат, казання та гомілії, епістолярій, риторика, персвазія.

Ruslan Tkachuk. Ipatiy Potiy and the Uniat theology at the turn of the 17th century

The paper deals with social and cultural activities as well as with the corpus of polemic works written by Ipatiy Potiy, a famous polemicist of the turn of the 17th century. The precise analysis of Ipatiy Potiy's prose works, homiletic texts, and letters made it possible to outline the distinctive features of his polemic approach, and thus to show his allocation in the context of Early Baroque.

Key words: polemic treatise, legend, homily, epistolary heritage, rhetoric, persuasion.

Відтинок часу із 1595-го по 1613-й рр. дослідники небезпідставно окреслюють як “Потієву добу”, а церковне об'єднання в Бересті називають “Потієвою Унією” [6, 13]. К. Студинський зазначав, що Берестейська унія вистояла в надзвичайно складному протистоянні з православною спільнотою як Речі Посполитої, так і за її межами тільки завдяки наполегливості та самозреченню однієї людини – Іпатія Потія [19, 11]. Енергійність цієї постаті дивовижна: “Потій – всюди там, де видно пролом у мурах фортеці; він владика, державний муж, промовець,

письменник, полеміст” [6, 13]. Непоступливий мислитель із бароковою вдачею прагнув прилучити Україну до світоглядних координат Західної Європи та втілював задум православних єпископів відродити первісну церковну єдність.

В історичній науці та літературознавстві побутує думка, що Іпатій Потій упроваджував Берестейську унію силовими методами, був тираном. Проте І. Паславський спростував ці твердження [8, 89] і констатував, що він діяв суто в межах правового поля. Перед нами постає самотня і трагічна особистість, яка самотужки намагалась відвернути київську церкву від небезпеки з боку московського патріархату.

Релігійно-літературна полеміка кінця XVI – початку XVII ст. була формою міжетнічного діалогу, учасники якого пізнавали себе, свою історію, традиції, шукали відповідь на питання щодо свого місця у світовій історії. Іпатій Потій виявив себе талановитим полемістом. Берестейська унія, зауважив І. Франко, “винесла його на найвищі ступні руської ієрархії, дала йому також перо в руку, зробила його церковним письменником” [15, 517]. Іпатій Потій – автор таких полемічних трактатів, як “Унія альбо выклад преднейших арьтыкулов, ку зъодноченъю Греков с костелом Рымским належащих” (1595), “Αντιρρησις або apologia przeciwko Krzysztofowi Philaletowi” (1599), “Оборона Флорентійського собору восьмого” (1603), “Гаръмонія альбо согласіє вѣры, сакраментов и церемоней святоє Восточное церъкви с костелом Рымъским” (1608), “Relacja, u uwazenie postępkow niektorych około Cerkwi Ruskich Wileńskich” (1609). Надрукувавши 1605 р. “Poselstwo do Papieža Syxta IV od duchowienstwa y od książąt y od panów Ruskich w roku 1476”, він здійснив першу публікацію джерела з української історії [14, 29]. Цей скрипт був надзвичайно актуальним у контексті поберестейської полеміки, оскільки засвідчував намагання ієрархів київської церкви ще 1476 року об’єднатися з Римом. Іпатій Потій адаптував текст епістоли відповідно до культурно-історичних обставин того часу. Окрім цього, він був перекладачем твору Петра Скарги “Synod Brzeski”, автор якого став на захист Берестейського синоду [20, 70].

Полемічний доробок Іпатія Потія стосувався церковної унії. Пишучи трактати, листи, казання та гомілії, автор відповідав на звинувачення опонентів та ревню переконував українське суспільство в необхідності налагодження міжконфесійного діалогу, який, на його думку, був необхідним для піднесення освітньо-культурного рівня священиків та подолання духовного занепаду православної церкви. Завдяки своєму хисту полеміст зумів розкрити складні суспільно-культурні обставини кінця XVI – початку XVII ст., висвітлив причини прийняття Берестейської унії, деталі релігійної суперечки та сеймового протистояння уніатів і православних. Його твори публікувалися двома мовами – польською та українською, що було характерним для української літератури XVI – XVII ст. [5, 56]. У трактаті “Гаръмонія альбо согласіє вѣры, сакраментов и церемоней святоє Восточное церъкви с костелом Рымъским” автор указав причину двомовності навколоунійного дискурсу: “А протож, ку показано правды, собралем тые артыкулы тым порядком: церемоніи Восточное церкви по-Руску, а Рымское по-Полску написалем, для вѣдомости досконалшоє обоєй сторонѣ” [11, 171 – 172]. Такий підхід залучав до релігійної полеміки більшу аудиторію, вводив українську літературу в загальноєвропейський контекст.

Релігійна публіцистика Іпатія Потія становить цінний матеріал для характеристики засад Берестейської унії. Вони підтверджують думку, що утворення уніатської церкви не було інспіроване зовнішніми чинниками, як це твердили літературознавці та історики минулого, а навпаки – зумовилося інституційною кризою київської церкви та духовним занепадом того часу. Прийняття церковної єдності впливало із прагнення прилучити Україну до

культури Західної Європи, а також необхідності налагодження контактів із юридичним центром Вселенського християнства, що гарантувало забезпечення рівності прав та свобод православних і католиків у соціально-політичній площині Речі Посполитої. Мотив повернення до “святої згоди” [12, 114] проходить через усю творчість Іпатія Потія. Він намагався розкрити перед читачем концепцію церковної єдності, пояснити умови об’єднання обох конфесій і передусім указати на переваги православних вірян від унії з Римом.

До союзників реалізації проекту “грецького католицизму” [16, 360] не можна зарахувати католиків Речі Посполитої. Вони розуміли унію як “перехідний етап” до остаточної відмови ортодоксів від обрядово-догматичної самотності Східного християнства. Натомість ініціатори унії не погоджувались із цією думкою. Іпатій Потій у своїх творах, зокрема у трактатах “Унія альбо выклад преднейших арьтыкулов, ку зъодноченью Греков с костелом Римским належащих”, “Оборона Флорентійського собору восьмого”, “Гарьмонія альбо согласіє вѣры, сакраменьтов и церемоней святое Восточное церькви с костелом Римьским”, намагався донести суспільству думку про те, що церковне об’єднання не становить загрози для літургії православної церкви. Полемістика кінця XVI – початку XVII ст. увібрала в себе увесь спектр актуальних питань тієї доби та слугувала каналом зв’язку духовництва із суспільством.

У своєму першому полемічному трактаті “Унія альбо выклад преднейших арьтыкулов, ку зъодноченью Греков с костелом Римским належащих” Іпатій Потій намагався розкрити перед провідними верствами суспільства перспективу об’єднання київської церкви з Римом. Не випадково полемістом наведено п’ять догматичних відмінностей між православними та католиками, адже кількість у передберестейській релігійній полеміці надіялася персвазійними властивостями. Проте міжконфесійне протистояння довкола легітимності Берестейської унії порушило цілий спектр питань обрядового, догматичного та адміністративно-правового характеру. Це поставило під сумнів можливість реалізувати проект церковної єдності, який передбачав збереження візантійського обряду у православної церкви Речі Посполитої. Сучасні дослідники твердять, що післятридентська еклезіологія Рима виключала паритетну модель діалогу з іншими християнськими конфесіями. Це позначилося також на позиції Іпатія Потія та інших уніатських ієрархів [7, 46 – 47]. Після укладення Берестейської унії Іпатій Потій обґрунтував необхідність церковного об’єднання тезою сотеріологічного ексклюзивізму [17, 73], яка нівелювала літургійну самотність київської митрополії.

У пізніших трактатах полеміста (“Αντιρρησις або apologia przeciwko Krzysztofowi Philaletowi”, “Heresiae Ignoranciae y Polityka popow y mieszczan bractwa Wilenskiego”, “Гарьмонія альбо согласіє вѣры, сакраменьтов и церемоней святое Восточное церькви с костелом Римьским”) знаходимо висловлювання, котрі засвідчують його байдуже ставлення до обрядів Східної церкви, віровчення якої донедавна він дотримувався. Окрім доктринальних поступок Риму, відступу від засад артикулів Берестейської унії, що було зумовлено обставинами Контрреформації, цей агресивний спосіб полемізування Іпатія Потія, очевидно, можна пояснити також його аристократичною вдачею та переконанням, що вектор об’єднання київської церкви із Римом, який він підтримував, був оптимальним для подолання духовної кризи, піднесення освіти та науки в Україні. Слід урахувати й той факт, що зверхність Іпатія Потія, непоступливість у міжконфесійній полеміці була продиктована його інтелектуальною перевагою як над уніатами, так і над православними [9, 149].

Більшість своїх творів автор опублікував анонімно. Досі в літературознавстві

не має одностайної думки щодо атрибуції таких полемічних трактатів, як “Αντιρρησις або apologia przeciwko Krzysztofowi Philaletowi”, “Оборона Флорентійського собору восьмого”, “Heresiae Ignoranciae у Polityka porow у mieszczan bractwa Wilenskiego”, “Гармонія альбо согласіє вѣры, сакраментов и церемоней святое Восточное церквы с костелом Рымским”, “Relacja, у uwazenie postępkow niektorych około Cerkwi Ruskich Wileńskich”. Анонімність була одним із тактичних прийомів уніоністики. Полемізуючи з тезами конкретного трактату, богослов був змушений вуалювати своє ім'я. Це надавало йому змогу спрямувати релігійну суперечку в необхідне для нього річище та уникнути поширення неправдивих свідчень, “незручних” фактів із його біографії.

Здобутки полемічної літератури передберестейської доби застосовувались та вдосконалювались у навколоунійній суперечці. Трактат уніоністики складався з епіграфа, у якому розкривалася тема твору, присвяти суспільному лідерові, передмови до читача, тематичних розділів та завершальної частини. Іпатій Потій послуговувався вище окресленою схемою побудови нарративу, за винятком останнього компонента, що можна зарахувати до недоліків архітектоники його писань.

Своєрідністю діалогу аналізованого автора з аудиторією було те, що він не змушував її визнавати легітимність Берестейської унії. У трактаті “Αντιρρησις або apologia przeciwko Krzysztofowi Philaletowi” читаємо: “А ведже и до того всего ни кого квалтом не тягнемо, толко наукою а словом Божым што (єст) лепшого указуєм” [10, 979]. Полеміст, навівши потужний аргументаційний матеріал, залишав вибір за реципієнтом, чим залучав його до розв'язання актуальних проблем сучасності. Такий спосіб надавав можливість Іпатієві Потію полемізувати “опосередковано”: бути медіатором диспуту між опонентами та отцями Церкви.

Пишучи полемічний трактат, Іпатій Потій ставив за мету довести супротивникові свої переконання та вплинути на читацьку аудиторію, привернути її увагу. Для цього, зазвичай, полеміст застосовував різноманітні аргументаційні засоби риторичного мистецтва, відомі ще з часів античності. Виняткове значення в релігійно-літературній суперечці поберестейської доби відводилось одній із найважливіших функцій красномовства – зворушити (*move*). Іпатій Потій прагнув не лише сподобатись (*delectare*) та навчати (*docere*), а й вплинути на емоції читача й у такий спосіб досягнути поставленої мети. Персвазійна функція емоцій була виокремлена ще першими теоретиками риторичного мистецтва, зокрема у працях Арістотеля та Цицерона. Римський філософ зараховував емоційність мовлення до найважливіших завдань ратора та вважав її ознакою правильно складеної орації [18, 68].

Писання Іпатія Потія наближаються до стильової системи раннього бароко. Щоб переконати читачів, полеміст майстерно послуговувався різноманітними засобами красномовства, які апробовувалися ще в часи античності. І. Франко, попри суб'єктивне ставлення до творчого доробку письменника, усе ж зазначив, що він був талановитим ритором, котрий володів цілим арсеналом персвазійних засобів: “Промовляє звичайно попросту, часто з почуттям, навіть патетично, але все те пливе не з дійсного почуття ані зворушення, все те штука, обчислення, майстерна гра віртуоза” [15, 520]. Зокрема, Іпатій Потій уживав такі риторичні фігури: антифора, ексекрація, прозопопея, гомеотелевтон, асиндетон, полісиндетон, градація, антитетон, плеоназм, метатеза, поліптотон, ґемінація, ампліфікація, ізоколон, анномінація тощо.

Для досягнення емоційності та експресивності мовлення Іпатій Потій використовував тропи, прислів'я, крилаті вислови, пейоративну лексику та композиційно-стилістичні засоби. До тропів, які полеміст застосовував

найбільше, належать метафора, метонімія, гіпербола, антономазія, алегорія, дотеп, іронія, сарказм, порівняння, епітет, синекдоха тощо.

Методу пізнання дійсності Іпатія Потія властивий бароковий принцип вичерпності, прагнення до універсалізму [1, 539]. Аналізуючи найбільш актуальні питання, полеміст проводив різноманітні паралелі, залучав до тексту античну та середньовічну філософську спадщини, наводив приклади біблійних персонажів та подій із минулого та сучасності. Такий спосіб конструювання нарративу допомагав авторові зацікавити читача, переконати його та ґрунтовно розкрити досліджувану тему.

Особливий інтерес для Іпатія Потія становили психологія людини, її духовність. Розуміючи світ як єдність суперечностей, що було характерним для барокового мислення [4, 6], він порушував у своїх творах питання вічності та короткочасності, життя та смерті, а також інші теми, у яких підносилися перевага духовного над матеріальним.

Іпатій Потій мав на меті згуртувати навколо себе українців, створити передумови для націотворення, сформувати потужні чинники духовного відродження. У присвяті трактату “Унія альбо выклад преднейших арьтыкулов, ку зъодноченью Греков с костелом Рымским належащих” Теодорові Скумину-Тишкевичу, яка збереглась у рукописному тексті XVII ст., автор розвинув ідею богообраності українського народу. Полеміст, знаючи роль цього міфу в історії юдеїв, обґрунтував міркування про те, що Бог обрав українців для відновлення унії Східної та Західної християнських церков [13, 221].

Іпатій Потій неодноразово висловлював ідею Господнього покарання Царгорода за відступ від церковної єдності з Римом. Ця думка, а також твердження, що миряни, які чинять перешкоди для поширення Берестейської унії, спокутуватимуть провину перед Богом, наводили страх на читача, створювали емоційний ефект викладу. Переведення полеміки в метафізичну площину засвідчує теоцентричний світогляд Іпатія Потія. Берестейську унію, соціально-культурні процеси полеміст витлумачував крізь призму есхатологічної концепції історії, згідно з якою кожне явище було рефлексом Трансцендентності та виконувало певну функцію у здійсненні Божої волі й реалізації плану спасіння людства. Вважаючи себе, ініціаторів проекту церковного об'єднання виконавцями Божої волі, богослов уперто та безкорисливо захищав ідею підпорядкування київської церкви папі римському.

В обґрунтуванні своїх міркувань полеміст послуговувався схоластичним прийомом аргументації – посиланням на авторитетні джерела. Інвенційну топіку писань Іпатія Потія утворюють, як це було властивим добі Ренесансу та бароко, спадщина античних філософів (Платон, Арістотель, Ціцерон), давньогрецьких та римських письменників (Сапфо, Катон, Гомер, Піндар), праці середньовічних мислителів (Іоанн Богослов, Василій Великий, Ієронім, Августин Блаженний, Теофілакт та ін.), а також цитати зі Святого Письма. Щоб переконати читача у правильності тези, богослов публікував у творах постанови церковних соборів, укази королів Речі Посполитої, важливі документи, залучав до тексту історичний фактаж.

Основу аргументації Іпатія Потія становлять дедуктивний та індуктивний способи доведення міркувань. Залежно від завдання та стратегії мовлення полеміст розбудовував необхідні фігури силогізмів (дедуктивні умовисновки) та ентимем, які були основними компонентами логіки Арістотеля.

Іпатій Потій також першим з українських проповідників склав казання та гомілії на цілий літургійний рік за латиномовними взірцями [3, 215]. Він послуговувався топічною логікою доведення міркувань. Серед *loci theologici*, які в тексті проповіді виконували конститутивну функцію, Іпатій Потій найчастіше

використовував моделі таких топів: “визначення”, “вирахування частин”, “дія та її зазнавання”, “протилежні та несхожі речі”, “властивості життєві”, “причина”, “ім’я”, “спосіб та знаряддя дії”, “місце”. Структура проповідей Іпатія Потія засвідчує їх відповідність риторичній системі XVI – XVII ст. Його казання та гомілії складаються з чотирьох частин: *propositio*, *exordium*, *narratio*, *peroratio*. Проте слід зауважити, що не в усіх творах проповідник дотримувався такого чіткого розподілу. Довільний підхід промовця до побудови гомілетичного тексту засвідчив ранній етап засвоєння західноєвропейських риторичних схем.

Для подання теми казання та гомілії Іпатій Потій послуговувався тільки Святим Письмом. Цитата, узятя із Книг Старого та Нового Завітів або ж праць отців Церкви, наводиться за моделлю латинсько-польських риторик на початку проповіді та виконує важливу функцію в її структурі. На перший погляд, вагомість цього пасажу незначна, проте це не зовсім так. Він становить осердя гомілетичного нарративу, котре рухає та конструє проповідницький текст. Конститутивна функція скриптуральної цитати в конструкції гомілетичного нарративу дає проповідникові змогу налаштувати свідомість реципієнта на сприйняття моральних директив християнської церкви. Вдало обрана цитата зі Святого Письма чи інших авторитетних джерел засвідчує вміння гомілета впливати на емоції слухачів, що становить одну з головних функцій риторичного мистецтва “*move*”. Повторення Іпатієм Потієм біблійного епіграфа в тексті казання не було випадковим. Скриптуральний пасаж слугував згорнутим епілогом дотепер висловлених міркувань та був відправним пунктом для розгортання нової думки. Отже, він структурував промову на тематичні частини, що, зрештою, полегшувало сприйняття інформації аудиторією.

У вступній частині проповідник намагався здобути прихильність реципієнтів, заінтригувати їх та підготувати до теми, яка докладно розкриватиметься в нарації. Ритор застосовував розлогий історичний фактаж, що робило його мовлення цікавим та переконливим. Вичерпне опрацювання теми проповіді засвідчує приналежність промовця до мистецької культури бароко, однією з ознак якої був принцип універсалізму та всеохопності.

Успіх казання значною мірою залежить від того, наскільки грамотно ритор побудує завершення. Іпатій Потій у цій частині проповіді також виявив себе вправним промовцем. Він не вдавався до примітивного способу узагальнення тез нарративної частини, перерахування головних пунктів, що розкривались у структурі проповіді, а розгортав молитву, обов’язковими компонентами якої були анаклеза (звертання до Бога), директивні формули та акламація (“Амінь”).

Іпатій Потій був також автором багатьох листів, які відповідають канонам епістолографічного жанру та належать до кращих зразків художньої епістолярної прози кінця XVI – початку XVII ст. У своїх листах він полемізував з апологетами православної церкви та утверджував позиції Берестейської унії. Компонентами риторичної персвазії епістолярію полеміста були диспозиційна топіка, техніка ампліфікації, антитетичне моделювання мовлення. Щоб виразити емоційний пафос, автор послуговувався риторичними фігурами накопичення, ритмізації, діалогізації тощо.

Творчість Іпатія Потія виокремлюється на тлі навколоунійної полеміки кінця XVI – початку XVII ст. Він виявив себе талановитим полемістом, який володів усіма персвазійними засобами риторичного мистецтва. Його доробок викликав значний резонанс у тогочасному суспільстві та був причиною розпаду релігійної суперечки, з якої розпочинається літературне бароко в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Гісторыя* беларускай літаратуры XI – XIX стагоддзя: У 2 т. – Мінск, 2006. – Т. I: Даўняя літаратура: XI – першая палова XVIII стагоддзя. – 910 с. – Библиогр.: с. 894 – 908.
2. *Грушевський А.* Из полемической литературы конца XVI в. после введения унии // *Известия* Отделения русского языка и словесности Российской Академии Наук. – Петроград, 1918. – Т. XXII. – Кн. II. – С. 291 – 313.
3. *Грушевський М.* Історія української літератури: В 6 т. 9 кн. – К., 1995. – Т. 5. – Кн. 2. / Упоряд. О. В. Дідух; Приміт. С. К. Росовецького. – 352 с. – (“Літературні пам’ятки України”).
4. *Іванько І.* Про українське літературне барокко // *Українське літературне барокко: Збірник наукових праць.* – К., 1987. – С. 3 – 18.
5. *Котинська К.* Багатомовність полемічної літератури періоду Берестейської унії (діалоги 1600 – 1663 років) // *Warszawskie zeszyty ukrainoznawcze.* – Warszawa, 1998. – Vol. VI – VII. – S. 55 – 69.
6. *Курилас Б.* З’єдинення Архієпископа Мелетія Смотрицького в історичному і психологічному насвітленні. – Вінніпег, 1962. – 138 с. – Библиогр.: с. 95 – 101.
7. *Новаковський П.* Літургійна проблематика в міжконфесійній полеміці після Берестейської унії (1596 – 1720). – Львів, 2005. – 252 с. – Библиогр.: с. 9 – 16.
8. *Паславський І.* Між Сходом і Заходом: Нариси з культурно-політичної історії української Церкви. – Львів, 1994. – 144 с. – Библиогр.: с. 137 – 142.
9. *Пекар А.* Іпатій Потій – провісник з’єдинення // *Analecta Ordinis S. Basilii Magni.* – Romae, 1996. – Vol. XV. – P. 145 – 247.
10. *Потей І.* Антиризис или Апология против Христофора Филалета. В двух текстах: Западнo-Русском (1599) и Польском (1600) // *Памятники* полемической литературы в Западной Руси. – Петербург, 1903. – Кн. III. – С. 477 – 981.
11. *Потей І.* Гармония альбо согласие веры, сакраментов и церемоней святое Восточное церкви с костелом Рымским // *Памятники* полемической литературы в Западной Руси. – Петербург, 1882. – Кн. II. – С. 169 – 222.
12. *Потей І.* Уния альбо выклад преднейших артыкулов, ку зодноченью Греков с костелом Римским належацих // *Памятники* полемической литературы в Западной Руси. – Петербург, 1882. – Кн. II. – С. 111 – 168.
13. *Потѣй І.* Теодору Скумину на Олице и Несвижу воеводуѣ Троицкому Ипатий Потѣй, епископ Володимерскій, року 1598 (Рукопис) // *Библиотека* князів Чарториских. – С. 221 – 257.
14. *Сеник С.* Українська Церква в XVII столітті // *Ковчег: Збірник статей з церковної історії.* – Львів, 1993. – Ч. 1. – С. 25 – 71.
15. *Франко І.* Збір. тв.: У 50 т. – К., 1983. – Т. 39: Літературно-критичні праці. – 702с.
16. *Чижевський Д.* Українське літературне бароко: Вибр. праці з давньої л-ри. – К., 2003. – 576 с. – (Київська б-ка давнього укр. письменства. Студії; Т. 4).
17. *Hryniewicz W.* Przeszłość zostawić Bogu. Unia i Uniatyzm w perspektywie ekumenicznej. – Opole, 1995. – 177 s.
18. *Korolko M.* Sztuka retoryki. Przewodnik encyklopedyczny. – Warszawa, 1990. – 322 s. – Bibliogr. – s. 303 – 311.
19. *Studzinski C.* Pierwszy występ literacki Hipacyusza Pocięja. – Lwów: Nakładem autora. Z drukarni W. A. Szyjkwowskiego, 1902. – 79 s. – Bibliogr.: s. 76 – 79.
20. *Studzinskij C.* Ze studyów nad literaturą polemiczną. – Kraków, 1905. – 30 s.

ПАМ’ЯТКА ДЛЯ АВТОРІВ

Журнал “Слово і Час” висвітлює питання історії, теорії та сучасної практики літературного руху, загальнокультурного життя. Виходячи з принципів об’єктивності та плюралізму, редакція не вважає за обов’язкове поділяти всі погляди і положення авторів, завдяки чому зберігає і природний ґрунт для конструктивної полеміки.

Неодмінними вимогами до матеріалів, що подаються на розгляд редколегії, є достеменність наведених фактів, посилань на всі використані джерела, точність у цитуванні.

Статті та інші матеріали (крім листів) подаються до редакції українською мовою, обсягом не більше друкованого аркуша; посилання розміщуються внизу сторінки.

Статті подавати на електронному носії як текстовий файл без переносів у словах у редакторі Microsoft Word; можна надсилати електронною поштою: jour_sich@iatp.org.ua. **Обов’язково** мусить бути подана виразна роздруковка статті у 2-х примірниках, виконана шрифтом не менше 14 кегля через 1,5 інтервали 28 рядків на сторінці.

Список використаної літератури в алфавітному порядку подається в кінці статті; посилання розміщуються в тексті у квадратних дужках: [номер видання у списку, стор.].

До статті (крім рецензій) обов’язково додається анотація з ключовими словами (на 600-800 знаків), ім’я та прізвище автора українською, російською та англійською мовами.